

Bijzonder cartografisch universiteit

De collectie Steegh-Teunissen

John Steegh en Harrie Teunissen met aan de wand een kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland (1687) en in hun handen een plattegrond van Leiden (1911).

Particulier verzamelaars John Steegh en Harrie Teunissen maakten eind 2021 bekend hun verzameling kaarten en atlassen te schenken aan de Bijzondere Collecties van de Leidse Universiteitsbibliotheek. Met het oog op de toekomst, want voornamelijk liggen de ruim 17.000 kaarten en 2.300 atlassen en reisgidsen die de twee in de afgelopen 40 jaar verzamelden nog bij hen thuis in Dordrecht.

tekst **LUCAS VAN DER HOEVEN** afbeeldingen **COLLECTIE STEEGH-TEUNISSEN**

erfgoed naar Leidse

“We hebben kaarten van alle werelddelen vanaf de 16de eeuw tot het heden, maar vooral uit de afgelopen twee eeuwen”, vertelt Harrie Teunissen. “Onze collectie bevat unieke exemplaren, zoals die van het getto van Warschau, maar ook een stadskaat van Dordrecht uit de Koude Oorlog, getekend door de cartografische dienst van het Ministerie van Defensie van de USSR.” Zijn partner John Steegh vult aan: “Ook beschikken wij over allerlei kaarten waarin de uitbreiding van steden en ruilverkavelingsplannen worden ontvouwd. Het accent in onze verzameling ligt op water, stadsontwikkeling, etnische relaties, militaire conflicten en propaganda, maar eigenlijk verzamelen wij alles wat wij interessant, verrassend of gewoon mooi vinden.”

Historische verzameling

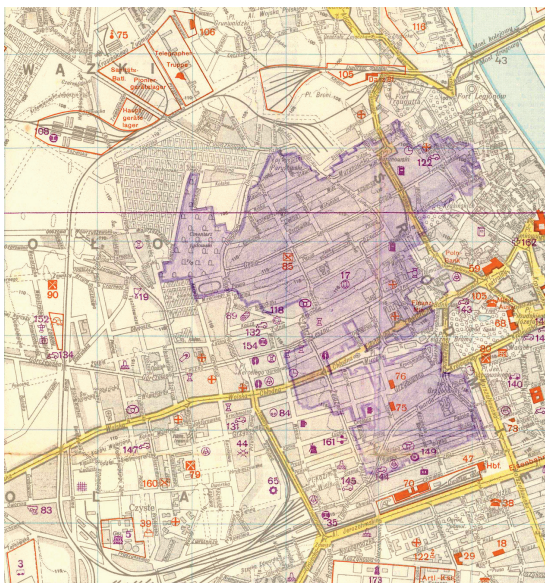
In de woonkamer hangt een prachtige wandkaart van 3 bij 2,5 meter van het Hoogheemraadschap van Rijnland uit 1687. Samen met die van het Hoogheemraadschap van Delfland uit 1712 en die van Schieland uit 1928 is het één van de topstukken van Harrie en John. Bijzonder ook zijn de zeldzame kaarten uit de Holocaust. Uniek is de geheime Duitse stadsplattegrond van Warschau uit 1939 waarop de SS in november 1940 de contouren van het geplande Joodse getto intekende. Recent kochten Harrie en John een Sovjetkaart van Berlijn aan, die bij de verovering van de Reichstag op 30 april 1945 is gebruikt. Voor geïnteresseerden biedt de collectie een mooi overzicht van de ruimtelijke ontwikkelingen van steden en landschappen in de loop der eeuwen. Zo bezitten de twee verzamelaars bijvoorbeeld 140 plattegronden van de stad Leiden. Hierdoor ontstaat een ander soort inzicht in de veelal in woorden geschreven stadsgeschiedenissen.

*‘Van kwartjes
zondagsgeld spaarde
hij voor de aankoop
van een Bosatlas’*

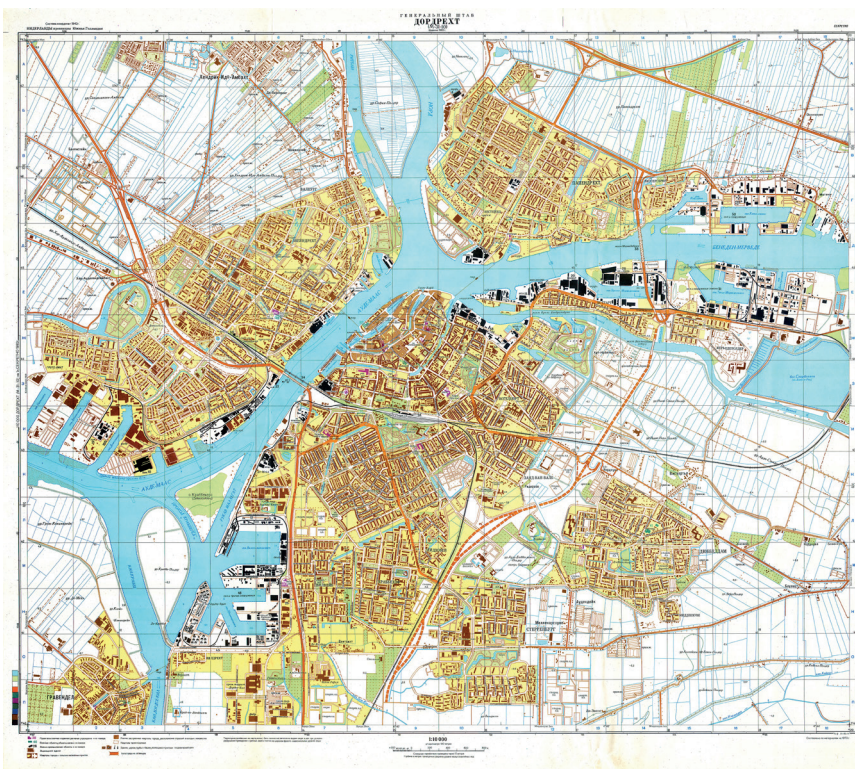
Verzamelwoede

John Steegh heeft jarenlang als jurist en ICT’er bij Binnenlandse Zaken gewerkt. Ook was hij Statenlid in Zuid-Holland, loco-dijkgraaf van het hoogheemraadschap van Rijnland en wethouder in Leiden. Hij was al vroeg gefascineerd door kaarten: als zesjarige kreeg hij twee kwartjes ‘zondagsgeld’, waarvan hij de helft spaarde voor de aankoop van een Bosatlas. Na de aanschaf heeft hij deze letterlijk stuk-gekeken. Zijn ‘kaartgeheugen’ is sterk ontwikkeld: John herkent op stadsplattegronden meteen welke plaats het betreft. Harrie Teunissen, cultuur- en godsdiensthistoricus, studeerde onder andere in Parijs en Damascus, doceerde pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam en geschiedenis van het jodendom en van de islam bij joodse en islamitische studiecentra.

De combinatie van hun beider interessesferen heeft geresulteerd in hun unieke collectie, met dank aan hun goede neus voor kaartenwinkels of kaartenveilingen in allerlei landen. Zo hebben zij de hand weten te leggen op Russische militaire kaarten die na het uiteenvallen van de USSR in 1989 door medewerkers zijn gestolen en doorverkocht, omdat ze maandenlang geen loon kregen. Ook verzamelen John en Harrie joodse kaarten over stadjes, getto’s en partizanen van tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog. Ze geven regelmatig

Uitsnede van een kaart van Warschau met ingetekend het getto (november 1940).

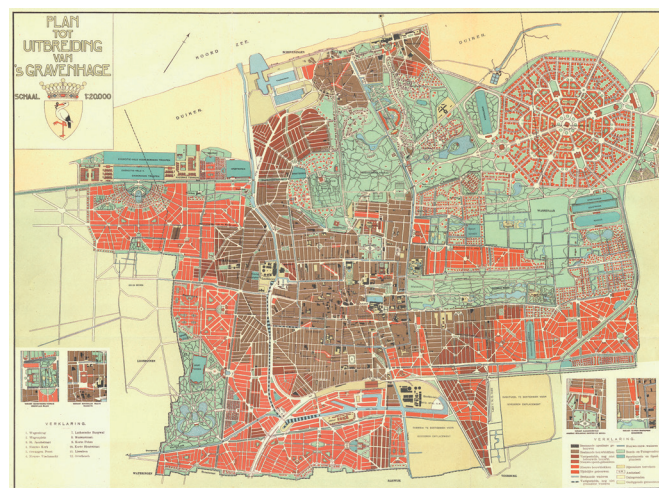

Geheime Sovjetkaart van Dordrecht, gemaakt in opdracht van het Rode Leger in 1982. Het Sovjetleger heeft honderden dergelijke kaarten gemaakt van Europese steden.

lezingen over een thematische selectie uit hun collectie. In 2003 verzorgden zij in de Leidse Universiteitsbibliotheek de tentoonstelling 'Balkan in kaart: vijf eeuwen strijd om identiteit'. Daarna volgden nog elf exposities met hun kaarten, zoals 'Kaart als Kunst' in de Leidse Lakenhal in 2009 en 'East of Auschwitz' in het Riga Ghetto Museum in 2015. Met foto's, archeologische kaarten en kaartschetsjes van overlevenden hielpen John en Harrie de Dordtse ontwerper Per Bos bij het maken van een 3D-visualisatie van het ontmantelde vernietigingskamp Sobibór. In 2021 richtten ze een tentoonstelling in over 'Dordrecht-Sobibór'. Momenteel werken ze aan de tentoonstelling 'Moderniteit in kaart', dit jaar te zien in het Design Museum Den Bosch.

Bodel Nijenhuis

"Onze verzameling is zo rijk en ongewoon dat het jammer zou zijn als deze na onze dood uiteen zou vallen", meent Harrie. "Wij vinden dat deze van belang is voor onderwijs en onderzoek. Ze sluit bovendien goed aan op de collectie Bodel Nijenhuis en vult deze aan met meer recent materiaal." Johannes Tiberius Bodel Nijenhuis (1797-1872) was een Leidse kaartenverzamelaar. Na zijn overlijden liet Bodel Nijenhuis zijn collectie van 50.000 kaarten en atlassen na aan de Universiteitsbibliotheek Leiden (UBL),

Plan voor de uitbreiding van Den Haag (1921).

waaronder honderden unieke, handgetekende kaarten. Zijn verzameling werd in anderhalve eeuw aangevuld met schenkingen en aankopen. In 2013 en 2014 werden de cartografische collecties van het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam en van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde in Leiden toegevoegd. Inmiddels beheert de UBL niet de grootste, maar wel een zeer rijke collectie van kaarten en atlassen van Nederland, en eveneens een omvangrijke internationale collectie.

Naast hun schenking hebben John en Harrie het Bodel Nijenhuis Fonds opgericht, met als doel de collectie toegankelijk te maken, te digitaliseren, te restaureren en eventueel verder uit te breiden. De collectie Steegh-Theunissen zelf blijft voorlopig nog in Dordrecht. "Momenteel ontvangen wij in ons huis in Dordrecht op verzoek allerlei geïnteresseerde bezoekers. Daar maken we graag tijd voor vrij."

Over de auteur:

LUCAS VAN DER HOEVEN is freelance journalist en correspondent van Erfgoed Magazine.